

Miten hoidan potilasta, jolla on - Seksitauti

Niina Hieta

LT, Ihotautien ja allergologian erikoislääkäri

Kliininen opettaja, Turun yliopisto ja Erikoislääkäri, Turun
yliopistollinen keskussairaala

10.11.2022

Luennon sisältö

- Listaan tavallisimmat seksitaudit ja niiden hoidon, mutta **pysähdyn pitempään** vain kohtiin, joissa on jotain muutosta tai huomioitavaa
- Eniten aikaa käytän uusiin (viimeisen 5-10 vuoden aikana tulleisiin) asioihin
 - Tippurin yleistyminen ja resistenssikehitys
 - Uusi tauti Mycoplasma genitalium
 - GenSeul-paneeli
 - Prep-hoito eli HIV:n estolääkitys
 - Lymphogranuloma venereumin muuttunut taudinkuva
 - Apinarokko (seksiteitse tarttuvissa oleva tauti)

Tässä luennessa

- Miehellä tarkoitetaan henkilöä, jolla on penis
- Naisella tarkoitetaan henkilöä, jolla on emätin

... ja kuolemattomista jumalista kaunein,
jäsenet raukeuttava Eros,
joka päihittää järjen ja vakaat aikomukset
ihmisten ja jumalten sisimmässä.

~ Hesiodos, Jumalten synty (700-luvulla
eaa)

Seksiteitse tarttuvat taudit (Länsi-Eurooppa ja Pohjois-Amerikka)

- kondylooma
- klamydia
- herpes

yleisiä

- tippuri
- Mycoplasma genitalium

- HIV
- kuppa
- sankkerit

harvinaisempia

Seksitaudit Ukrainassa

- Klamydiaa vain 10 – 20% Suomen määristä (suhteessa väkilukuun)
- Tippuria ja kuppaa yli 10 kertaa enemmän kuin Suomessa
- Miehillä kuppa ja tippuri yleisempiä kuin naisilla, klamydia naisilla yleisempi kuin miehillä
 - Barbaric J ym. Surveillance and epidemiology of syphilis, gonorrhoea and chlamydia in the non-European Union countries of the World Health Organization European Region, 2015 to 2020. Euro Surveill. 2022 Feb;27(8):2100197.
- Ukrainan väestöstä 1 % HIV-positiivisia
 - IUSTI-Europe webinar 30.3.2022

Omaolo-digisovellus

- Seksitautiepäilykyselyn käyttö aloitettu sp-pkl:lla 26.3.2020
- Käytössä lähes kaikissa Varsinais-Suomen kunnissa
- Oireettomat ohjataan terveyskeskukseen (paitsi MSM)
 - Sairaanhoidajalta lähete laboratorioon
- Oireiset sp-pkl:lle
 - Jos oireet sellaisia, että lääkärikäyntiä ei tarvita, lähete laboratorioon
 - Jos näkyviä tai voimakkaita oireita, annetaan ajanvarausaika
- Potilaaseen ollaan yhteydessä puhelimitse tai laittamalla viestiä Omaolo – sovelluksen kautta
 - Potilas saa sähköpostiin tiedon, että viesti Omaloon tullut

Kondylooma eli sukuelinsyylä

- Aiheuttaja Human Papilloma Virus (HPV), tavallisimmin HPV 6 ja 11
- Suomessa käytettävä HPV-rokote ei estä kondylooman taustalla yleisimmin olevaa HPV-6- tai HPV-11-infektiota
- **Tyypin I diabetes** lisää kondyloomien insidenssiä: naisilla 1.59-kertainen määrä, miehillä 1.36-kertainen määrä (Reinholdt ym. Acta Diabetol 2022)

Kondylooman hoito (1/2)

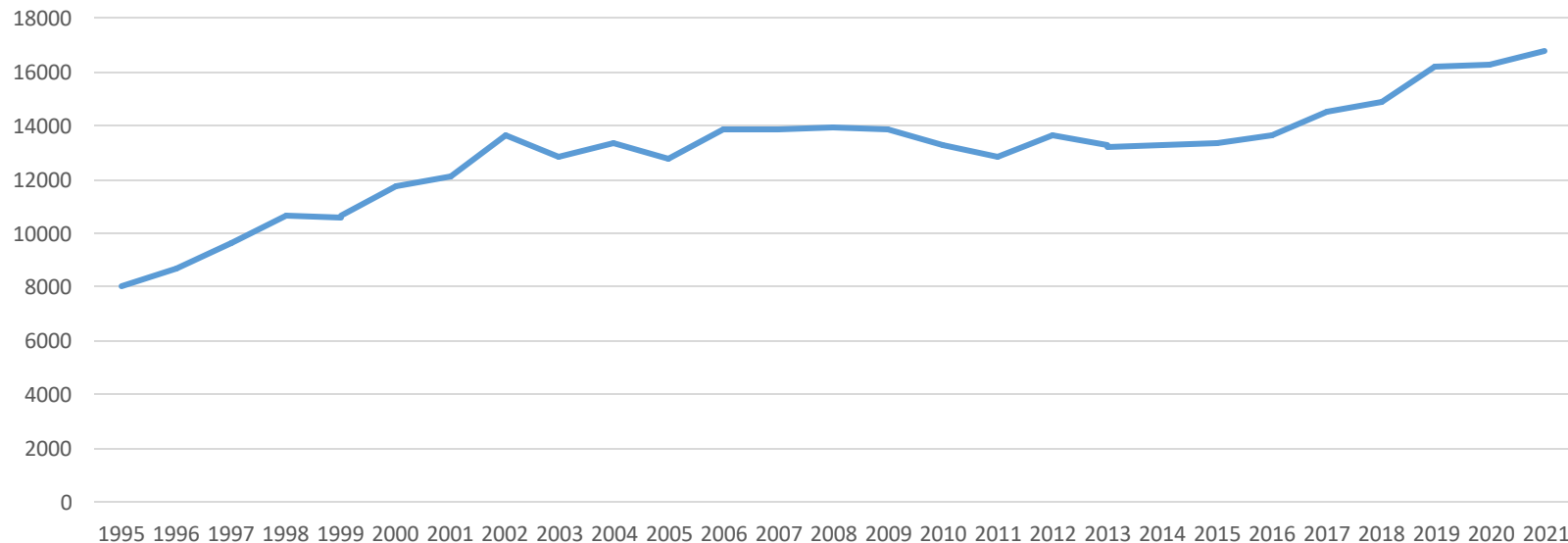
- Hoito on kosmeettista, ei nopeuta viruksen lähtöä
- Podofyllotoksiini (Condylone väritön, Warticon sininen)
 - Podofyllotoksiiniliuos: Penslaus 3 päivänä viikossa peräkkäin (2:sti päivässä), korkeintaan 5 viikkoa kerrallaan
 - N. 53 - 60 E (ei korvattava)
- Imikimodi (Aldara)
 - Paikallinen immunomodulaattori.
 - Käytetään kolmesti viikossa (esim. ma, ke, pe), korkeintaan 16 viikon ajan.
 - Voi tehdä rajunkin reaktion, tarvittaessa hoidon tauotus.
 - N. 53 E (peruskorvattava)
 - **Samasta pikkupussukasta voi käyttää viikon, kun sulkee ilmatiiviisti -> 12 pikkupussukan pakkaus riittää 12 viikon kuuriksi**
- Primaarivaste molemmilla yhtä hyvä
- Relapseja vähemmän imikimodilla

Kondylooman hoito (2/2)

- Paikallishoito (voiteet, liuokset) tehoaa parhaiten ohuilla ihoalueilla (esinahka, terska, pienet häpyhuulet).
- Paksummilla ihoalueilla vaikuttava aine ei useinkaan pääse riittävän syvälle.
- ”Tuhoavat” kirurgiset hoidot hyviä näille alueille.
 - kryo, laser, kirurginen poisto, kauterisointi
- Kryo
 - Nestetyypijäädytys. Aiheuttaa pienen paikallisen paleltumavamman, tuhoaa virusta.
- Kauterisointi ainoa virtsaputken kondyloomaan sopiva hoito (lähetä potilas sukupuolitautipolille, jos haluaa hoitoa)
 - Tuhoaminen kuumentamalla voidepuudutuksen jälkeen
 - Imulaite (savussa virusta)

Klamydia

- Suomessa yli 16 000 todettua klamydiaa vuodessa 2019-2021 (aiemmin pitkään 13 000 - 14 000)
- *Chlamydia trachomatis*
 - pieni gram-negatiivinen bakteeri, joka pystyy lisääntymään vain solun sisällä.
- 80% naisten ja jopa puolet miesten klamydiatulehduksista oireettomia
- Jos oireita on tullakseen, inkubaatioaika on 7-21 vuorokautta.

Klamydian ilmenemismuodot

- Limaismärkäinen erite kohdunkaulakanavasta ja/tai virtsaputkesta
- Kohdunnapukka vuotaa herkästi verta esim. yhdynnän jälkeen tai gynekologisen tutkimuksen yhteydessä
- Kirvely virtsatessa, tihentynyt virtsaamistarve, alavatsakipu
- Sisäsynnytintulehdus, kohdunulkoinen raskaus, lapsettomuus
- Nivel-tulehdus (reaktiivinen artriitti), silmässä sidekalvontulehdus, nielutulehdus, peräsuolitulehdus
- Tavallisessa virtsanäytteessä valkosoluja (leuk +++), mutta viljely negatiivinen
- Klamydia voi olla, vaikka olisi koko ajan ollut vain yksi vakituinen kumppani!

Balanitis
circinata.
Zanwar ym.
Eur J
Rheumatol
2018

Mohseni
ym. 2021
StatPearls

Klamydian diagnoosi ja hoito

- Geenimonistusmenetelmät: virtsanäyte tai tikkunäyte (kohdunkaulakanava, emätin, sidekalvo, peräsuoli)
 - virtsanäytteen oltava ensivirtsaa pesemättä, **1 tunti** edellisestä virtsaamisesta (ennen 2 tuntia).
 - **MSM-potilailta näyte aina sekä virtsasta, nielusta että peräaukosta**
- Luotettavia, kun vähintään **5 vrk** tartunnasta
- Oireettomille ja raskaana oleville atsitromysiini kerta-annoksena 250 mg x 4 (ruoan kanssa!)
- Oireisille sekä sukuelinalueen ulkopuolisen klamydian (nielu, sidekalvo, rectum) hoito: doksisykliini 100 mg x 2 tai lymesykliini 300 mg x 2, 7 vrk.
- **Jos nämä eivät sovi**
 - Levofloksasiini 500 mg 1x1x7 (ei raskauden aikana)
 - Ofloksasiini 200 mg 1x2x7 (ei raskauden aikana)
 - Erytromysiini 500 mg 1x2x7
- Vakitu(s)en kumppani(e)n hoidon aloitus heti näytteenoton jälkeen
- Satunnaista kumppania/eita kehoitetaan hakeutumaan tutkimuksiin.
 - Jos oireita, voi lääkkeen antaa heti - mutta otetaan näyte
- Seksistä pidättäytyttävä ensimmäisen hoitoviikon ajan (...)
- Kondomia ja suuseksisuojaaja käytettävä, kunnes jälkitarkastus tehty (1kk)
 - **Positiivinen tulos jälkitarkastuksessa** voi johtua uudesta tartunnasta tai siitä, että potilaalla on ollut myös sukuelinalueen ulkopuolinen klamydia. Varminta hoitaa doksisykliinillä

Sukupuolierpes

- Länsimaiden kolmanneksi yleisin seksitauti
- Herpes simplex -virusta kahta tyyppiä, HSV1 ja HSV2
- Aiemmin HSV1 aiheutti yskänrokon (huuliherpes), HSV2 sukupuolialueen herpesen
- Yhä useampi sukupuolierpes länsimaissa on HSV1:n aiheuttama, 15-60% eri tutkimusten mukaan.
- TYKSin sukupuolitautipoliklinikalla noin 30% sukupuolierpeksistä HSV1:n aiheuttamia.

HSV ensiepisodi

- Itämisaika yleensä 4-7 päivää
- Monilukuiset rakkulaleesiot, jotka muuttuvat haavoiksi ja ruviksi
- Molemminpuoliset muutokset (vasemmalla ja oikealla)
- Arkoja, suurentuneita imusolmukkeita nivusissa
- Kirvelyä virtsatessa, tahriva valkovuoto, päänsärkyä, kuumetta, sairas olo
- Kestää kauan (3 vko)
- Suuseksissäkin voi saada ensitartunnan, sekä antavana että vastaanottavana osapuolena.

Diagnoosi

- Kliininen useasti
- Herkin menetelmä NAAT eli geenimonistus ("PCR"), **HSVhO**
- Virusviljely ja viruksen pikaviljely
- Molemmilla pystytään erottamaan HSV 1 ja 2
- PCR-näytteestä apua myös epäselvässä oireilussa
- Herpesvasta-aineista hyötyä vain erikoistapauksissa. Vasta-aineita suurella osalla väestöä
 - Negatiivinen vasta-ainetulos ei luotettava
 - Toisaalta sekä huulella että sukuelimissä voi olla HSV1 tai HSV2

Epätyypillinen herpes

- Valkovuotoa, kutinaa
- Haavaumia ajoittain
- Yritetty turhaan toistuvia hiivahoitoja
- Näyte haavaumasta paljastaa herpesksen
- Hoidoksi pitkäaikainen estolääkitys

Uusiutuva herpes

Lautenschlager ja Eichmann. Dermatology 2001

Genitaalierpeksen hoito

- Asikloviiri (halvin) 200 mg x 5 (tai 400 mg x 3) x 5-10
 - N. 5,50 e /25 tabl
 - Saatavana huuliherpeksen hoitoon ilman reseptiä
- Valasikloviiri 500 mg x 2 x 5-10
 - N. 23 E / 10 tabl
 - Saatavana huuliherpeksen hoitoon ilman reseptiä
- Famsikloviiri 250 mg x 3 x 5-10
 - Kallein muttei parempi kuin muut
- Ibuprofeeni tai muu anti-inflammatorinen lääkitys helpottamaan oloa
- Vesisuihkutukset lämpimällä vedellä. Auttavat esimerkiksi virtsatessa.
- Puuduttava lidokaiini-geeli (Xylocain), jos esimerkiksi virtsaaminen hankalaa
- Terra-Cortril-P-silmä/korvavoide rikkoumia ummistamaan ja kipua lievittämään

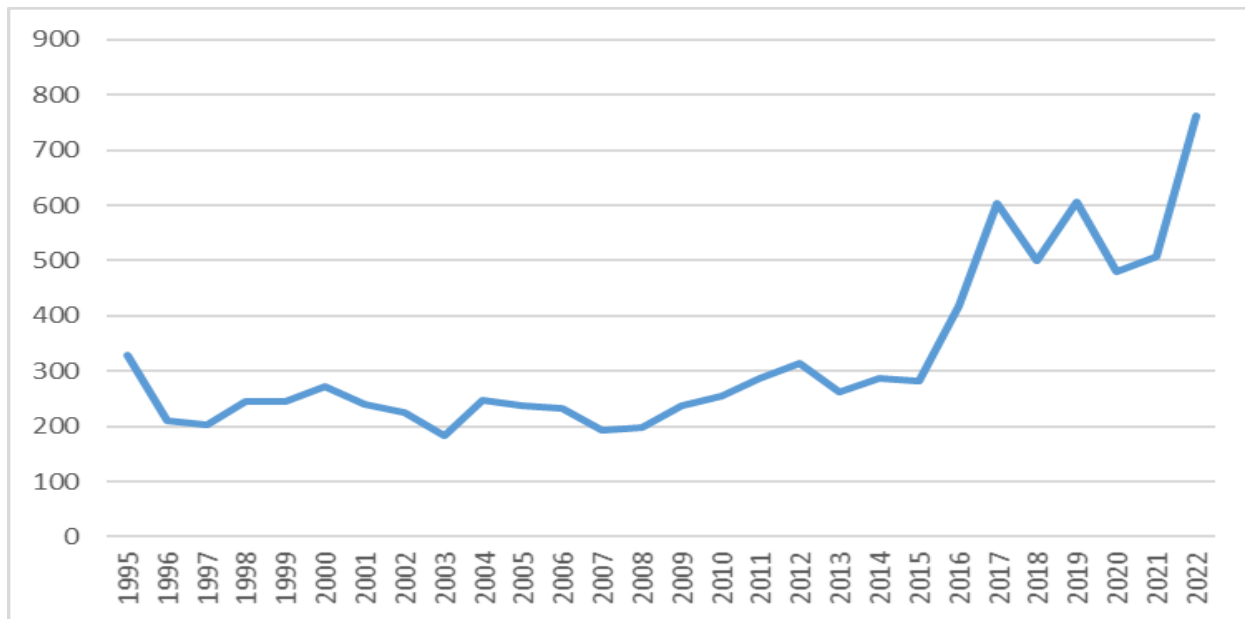
Herpeksen estohoito

- Jos herpes uusii usein, esim. yli 6 kertaa vuodessa, kannattaa harkita estohoitoa. Estohoidon tarve ratkaistaan yhdessä potilaan kanssa.
- Estohoito vähentää oireilua tai poistaa sen.
- Vaikuttaa virusmäärän erittymiseen
- Kannattaa käyttää ainakin kolme kuukautta, usein puoli vuotta tai vuoden. Tämän jälkeen kannattaa katsoa, oireileeko tauti vielä yhtä useasti ja tarvitaanko enää estolääkitystä.
- **Kestolla ei ylärajaa**
- Asikloviiri 400 mg x 2 / valasikloviiri 500 mg x 1(-2) / famsikloviiri 250 mg x 2

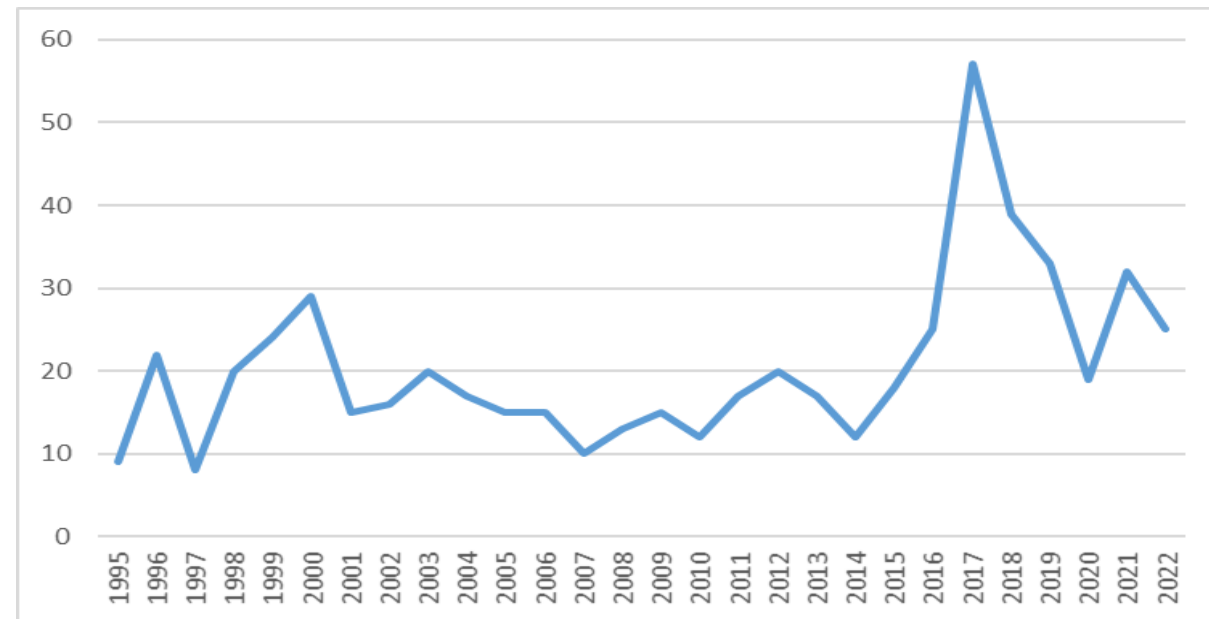
Tippuri

- Neljänneksi yleisin seksitauti Suomessa.
- Aiheuttaja gram-negatiivinen diplokokki *Neisseria gonorrhoeae*
- Yleistymässä uudelleen! Samalla taudinkuva usein lieventynyt
- Nykyään suurin osa kotimaisia tartuntoja. Miesten välinen seksi riskitekijä. Myös mm. Thaimaa, ruotsinlaiva

Tippuri Suomessa 1995 - 31.10.2022 (thl.fi)

Tippuri Varsinais-Suomessa 1995 - 31.10.2022 (thl.fi)

Tippurin diagnoosi

- Seulontanäyte: geenimonistusnäyte kuten klamydia
 - Luotettava aikaisintaan 5 vrk tartunnasta
- Jos positiivinen, otetaan viljelynäyte pumpulipuikolla omalle maljalleen (CO2-kaappi)
 - Samasta anatomisesta paikasta kuin positiivinen seulontanäyte
 - Jos virtsanäyte positiivinen: mieheltä virtsaputkesta, naiselta kohdunkaulakanavasta. Muut spekulin liukasteet kuin vesi voivat haitata gonokokin kasvua.

← Lohkotumaisia leukosyyttejä

← Gonokokkeja

Tippurin dg ja hoito

- Jos PCR-näyte positiivinen, otetaan viljelynäyte ja annetaan samantien keftriaksoni (Rocephalin) 500 mg (**-1000 mg**) x1 i.m. ja atsitromysiini 2 g p.o. (atsitromysiinin voi jakaa 6-12 tunnin välein otettavaksi pahoinvoinnin estämiseksi)
 - Varsinkin nielutippuriin keftriaksoni 1000 mg annoksella varmempi
- Viljelystä herkkyys
- Kontrollikäynti 1 vk, viljelynäyte TAI 1 kk, PCR-näyte
 - Jälkitarkastus tärkeä hoidon tehon seuraamiseksi
 - Tartunnanjäljitys: Jälkitarkastuksessa myös tarkistetaan, että kumppanille/eille ilmoitettu sairaudesta ja kehotettu hakeutumaan tutkimuksiin

Tippurin dg ja hoito

- Suomessa ei vielä todettu keftriaksonille resistenttejä tippurikantoja
 - Herkkyydet kuitenkin MIC-arvolla mitaten alentuneet
- Jos keftriaksoni ei esimerkiksi allergian vuoksi sovi, vaihtoehtona
 - Spektinomysiini (erityislupavalmiste, ei saatavana)
 - **Gentamisiini 240 mg i.m. ja atsitromysiini 2 g p.o.**
 - Herkkyysvastauksen perusteella siprofloksasiini 500 mg p.o.
- Uusia antibiootteja tutkitaan

Mycoplasma genitalium

- Seksiteitse tarttuva bakteeri, jonka merkitys taudinaiheuttajana on varmistunut viime vuosien aikana
- Voi aiheuttaa virtsaputken-, kohdunkaula- ja sisäsynnytintulehduksen
- Voi esiintyä samanaikaisesti klamydian kanssa
- Diagnoosi geenimonistuksenäytteestä (tikku- tai virtsanäyte)
- Epäile, jos
 - Oireinen potilas, jolla klamydia ja tippuri negatiiviset
 - Tai kumppanilla M. genitalium
- Valtakunnallista tilastoa M. genitalium -infektioiden yleisyydestä Suomessa ei ole saatavissa
 - Helsingin sp-polilla tehdyssä tutkimuksessa 5,6 %:lla potilaista (Hokynar K ym. Prevalence of Mycoplasma genitalium and mutations associated with macrolide and fluoroquinolone resistance in Finland. Int J STD AIDS. 2018)
 - 4,2 %:lla C. trachomatis -positiivisten sekä 1,8 %:lla C. trachomatis -negatiivisten nuorten HPV-rokotetutkimuksiin osallistuneiden naisten tikkunäytteistä (Korhonen ym. julkaisematon havainto).

Mycoplasma genitalium

- Hoito: atsitromysiini: 1. päivänä 500 mg ja 2.-5. päivänä 250 mg (resistenssi lisääntymässä)
- Atsitromysiinihoidon epäonnistuesssa moksifloksasiinihoito eli Avelox (400 mg x 1x7 vrk).
 - Sydän- ja maksasivuvaikutukset mahdollisia
 - Ulkomailla resistenttejä kantoja
- Ei muita hyviä vaihtoehtoja
 - Minosykliini 100 mg 1x2x14, 70% potilaista paranee. Erityislupavalmiste, n. 70e, vaatii hakemuksen
 - Doksisykliini 100 mg 1x2x14, 40% potilaista paranee
- Potilas maksaa hoidon itse, koska M. genitalium ei kuulu tartuntatautilainsäädännön piiriin

GenSeul-näyte

- Käytössä mm. TyksLabissa
- Multiplex PCR, jolla voidaan todeta *Ureaplasma urealyticum*, *Ureaplasma parvum*, *Mycoplasma genitalium*, *Mycoplasma hominis* ja *Trichomonas vaginalis*.
- Indikaatio: Epäily jonkin testiin kuuluvan bakteerin tai alkueläimen (*Trichomonas*) aiheuttamasta urogenitaalialueen infektiosta, kun klamydia ja tippuri on poissuljettu.

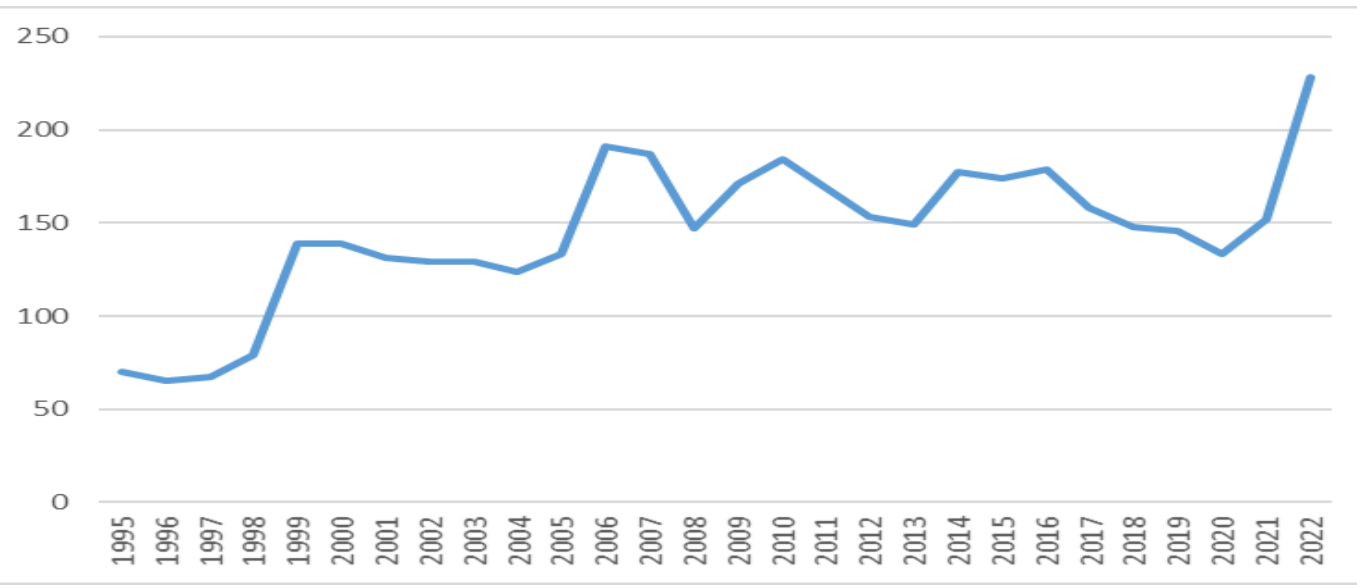
GenSeul-näyte

- Trichomonas ja Mycoplasma genitalium: hoidettava aina mieheltä ja naiselta, oireista riippumatta, myös vakituinen kumppani (satunnaiset testataan)
- Mycoplasma hominis tai ureaplasma:
 - Ihmisellä kahta eri ureaplasmaalajia, U. urealyticum ja U. parvum.
 - Taudinaiheuttamiskyky heikko
 - Oireettomista naisista 40 - 80 %:lta löytyy ureaplasmaa virtsateitten ja emättimen bakteeristosta
 - Oireettomilta henkilöiltä turha tutkia
 - Oireisilta harkiten, merkitys arvioitava
 - Oireisella miehellä (uretriitti) todennäköinen mutta ei varma oireiden aiheuttaja, hoidetaan. Vakituista kumppania turha hoitaa. Kerro potilaalle, että tavallinen bakteeri eksynyt väärään paikkaan
 - Oireisellakin naisella epätodennäköisiä oireiden aiheuttajia, hoidosta harvoin hyötyä
 - Ensisijainen hoito tetrasykliini / lymesykliini / doksisykliini 10 vrk (7-14 vrk, kahdesti päivässä)
 - Jos oireet jatkuvat, moksifloksasiini 400 mg x1, 7-10 vrk
 - Potilas maksaa hoidon itse, koska eivät kuulu tartuntalainsäädännön piiriin

HIV

- Yhteensä Suomessa HIV-tartuntoja vuoden 2021 loppuun mennessä diagnosoitu yli 4000.
- Seksivälitteiset tartunnat lisääntyneet koko 2000-luvun, ruiskuvälitteisten tartuntojen määrä romahtanut
- Eniten tartuntoja heteroseksissä. Puolet miesten tartunnoista miesten välisessä seksissä.
 - Huomattava osa heterotartunnoista liittyy matkailuun.
 - Vuonna 2021 uusista tartunnoista 73 % todettiin ulkomaalaistaustaisilla henkilöillä.
- Alkuinfo toteavassa yksikössä, josta lähete infektioptl:lle

HIV Suomessa 1995 - 31.10.2022 (thl.fi)

HIV: prep-lääkitys

- Pre-exposure prophylaxis, estämään HIV:n tarttumista
- Emtrisitabiini 200 mg/tenofoviiridisoproksiili 245 mg 1 tabl päivässä
- Hyvä tutkimusnäyttö tehosta, oikein käytettynä estää tartunnat (lähes) täysin
- Riskiryhmiin kuuluville (miehet, joilla on miesten välistä seksiä = MSM; pistämällä huumeita käyttävät; vangit; seksityötä tekevät; maahanmuuttajat, jotka ovat HIV:n suhteen haavoittuvassa asemassa; matkailijat, joilla on kohonnut HIV-tartuntariski)
- Päivittäin tai tarvittaessa (vain MSM, ei jos B-hepatiitti) otettavana
- THL:n ohjeistus 7.4.2019
- Ilmainen julkisella puolella 1.7.2021 lähtien (yksityisesti 59 euroa / kk)
- Seuranta HIV:n, muiden seksitautien ja munuaisten suhteen (0, 1 kk, sitten 3 kk välein)

thl.fi ->
hakukenttään prep

Miten käytännössä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella? (1/2)

- Hoito Tyksin sukupuolitautilien poliklinikan kautta (muutama potilas infektiopkl:lla)
- Yhteydenottoon ei tarvita lähetettä
- Prep-hoitoa toivova potilas voi täyttää Seksitautien Oma olo – nettikaavakkeen tai puhelinajalla soittaa hoitajalle, puhelinnumero ja -ajat Sukupuolitautilien poliklinikan nettisivulla
- Ajan saa muutaman viikon sisään, usein nopeamminkin
- Ensikäynnillä THL:n ohjeistuksen mukainen info ja testit
- Sovitaan myös, käyttääkö päivittäin vai tarvittaessa otettavana
- Estolääkityksen aloitus vähintään 3 vk, mielellään 3 kk mahdollisesta tartunnasta eli esim. suojaamattomasta seksistä (...)

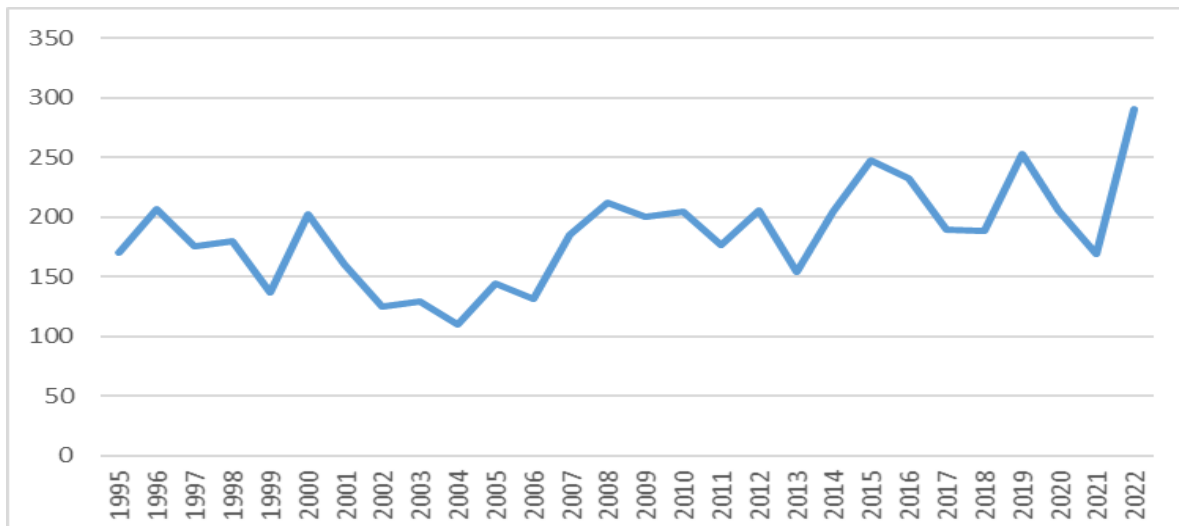
Miten käytännössä Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin alueella? (2/2)

- Seurantakäynnit THL:n ohjeistuksen mukaan (3 kk välein lab kontr); Potilas ottaa itse yhteyttä ennen lääkkeen loppumista
- Sama käyntiaikataulu, vaikka käyttäisi tarvittaessa otettavana ja lääkettä olisi vielä jäljellä
- Reseptien uusinta sukupuolitautilien poliklinikalla
- Aloitettuja hoitoja runsas sata, kaikki MSM
- Päivittäistä lääkitystä käyttää suurin osa
- Kävijät kohtalaisen sitoutuneet säännöllisiin kontrolleihin
- Muita seksitauteja löytyy melko usein (klamydia, tippuri, kuppa)

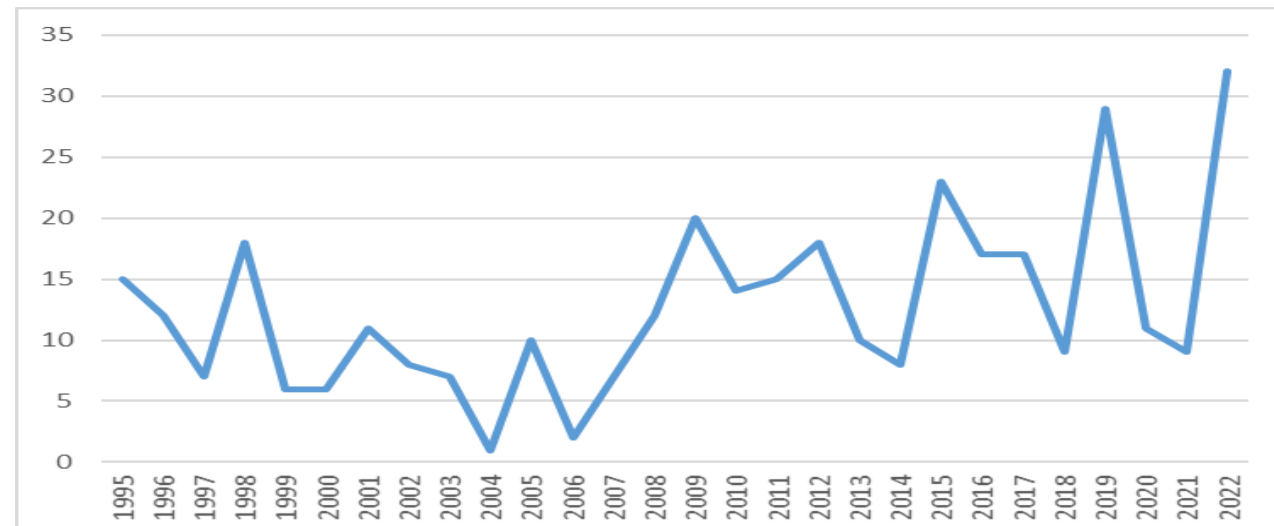
Kuppa

- Korkean esiintyvyyden maista tulevilla (yleensä latentti tauti), Suomessa miesten välisessä seksissä (useimmiten varhaisvaiheen tauti)
- Aiheuttaja *Treponema pallidum*
- *Treponema pallidum* vasta-aineet (TrpaAb) seulontatutkimuksena
- Jos Trpa-ab positiivinen tai raja-arvoinen, laboratorio tekee automaattisesti
 - TPHA-tutkimuksen (spesifisyys)
 - KardAb- eli kardiolipiinitutkimuksen (infektion tuoreus)
 - **Onnistuneesti hoidettu kuppa ja hoitamaton piilevä kuppa voivat verikokeissa näyttää samanlaisilta. Laboratorio voi vastata hämäävästi ”löydös viittaa vanhaan immuniteettiin” tms.**

Kuppa Suomessa 1995 - 31.10.2022 (thl.fi)

Kuppa Varsinais-Suomessa 1995 - 31.10.2022 (thl.fi)

Kupan vaiheet: Primaarikuppa

- Primaarihaava kolme - neljä viikkoa tartunnasta. Tulee tartuntakohtaan
- Paikalliset imusomukkeet suurenevät

English ym. J Am Acad Dermatol 1997

de Andrade ym. Oral Dis 2021

Kupan vaiheet: Sekundarikuppa

- 1,5 - 2 kk kuluttua tartunnasta hoitamattomana
- Yleisinfektio: spirokeetat leviävät kaikkialle elimistöön
- Voi olla lämpöilyä, huonovointisuutta, pahoinvointia, 2 - 4 viikon ajan
- Imusolmukkeet suurentuneet yli puolella

Syfilidit. Lampros ym. J Am Acad Dermatol 2021

Syfilidejä limakalvoilla. Metzger ym. Int J Dermatol 2017

Roseolaihottuma.
Trinh ja Doan. Int J Dermatol 2022

Kupan vaiheet: Latentti kuppa

- Alkaa noin vuoden kuluttua tartunnasta.
- Osalla vielä aika ajoin oireita latenssivaiheen aikana (residiiviroseola, syfilidejä).
- Oireet häviävät, kun tartunnasta kaksi vuotta.
- **Kuppa ei enää tartuta kahden vuoden jälkeen, paitsi äidistä sikiöön.**

Tertiaarikuppa

- Noin kolmannes hoitamattomista kuppapotilaista saa komplikaatioita 4 - 40 vuoden kuluttua.
- Ihomuutokset = gümma
- Kardiovaskulaariset oireet (aortta-aneurysma, läppävika)
- Keskushermosto-oireet = neurosyfilis (atyyppinen psykoosi, dementia paralytica)
- Tabes dorsalis eli selkäydintulehduksesta johtuva selkäydinkato (mm. ataksia, arefleksia)

Silmä- tai korvaoireinen kuppa

- **Silmäoireinen kuppa**

- Näköhäiriöitä
- Usein posteriorinen uveitti tai panuveitti

- **Korvaoireinen kuppa**

- Kuulonmenetys, tinnitus ja/tai huimaus
- Voi ilmaantua jo varhaisvaiheessakin (primaari/sekundaari)
- Hoidetaan aina kuten myöhäisvaiheen kuppa

Hoito

- Julkisella puolella ilmainen
- Varhaisvaiheessa
 - prokaiinipenisilliini 1,2 miljoonaa yksikköä x 1 i.m. 10 vrk ajan tai bentsatiinipenisilliini 2,4 milj ky kerta-annos i.m. (kerta-annoksen teho?)
 - penisilliiniallergisille keftriaksoni 1g x 1 i.m. 10 vrk ajan.
- Latentissa kupassa 3 viikon hoito
 - prokaiinipenisilliini 1,2 miljoonaa yksikköä x 1 i.m. 21 vrk ajan tai tai keftriaksoni 1 g x1 i.m. 21 vrk ajan bentsatiinipenisilliini 2,4 milj ky kerta-annos i.m. kerran viikossa 3 viikkoa
- Tertiäärisyfiliksessä 2 viikon i.v. hoito
- Herxheimerin reaktio
 - Ensimmäiseen penisilliinipistokseen (primaari- tai sekundaarikupassa) liittyvä ohimenevä kuumereaktio. Johtuu spirokeettojen hajoamisesta
 - Hoidoksi tavalliset kuumelääkkeet
 - Myös paikallisoireet saattavat lyhytaikaisesti korostua

Onko kuppa parantunut?

- Serologia tarkistetaan hoidon jälkeen (1, 3, 6 ja 12 kk).
- Varhaisvaiheen kupan hoidon jälkeen TPHA ja kardiolipiini laskevat
- TrpaAb jää pysyvästi positiiviseksi onnistuneen hoidon jälkeenkin
 - Mahdollinen uusi tartunta näkyisi TPHA:n ja kardiolipiinin titterin nousuna yli 2-3x
- Osalla potilaista, varsinkin HIV-positiivisilla, kardiolipiinititteri voi laskea hyvin hitaasti tai jäädä koholle 1/8 – 1/16
- Titteri voi jäädä koholle muillakin, vaikka tauti paranee; syytä ei tiedetä (serofast; serological nonresponse). Oireettomilla seuranta jopa 12 kk ennen uusia hoitoja / tutkimuksia?
- Tutkimukset kuten lannepisto tarv. ainakin jos oireita

Lymphogranuloma venereum

- Aiheuttaja *Chlamydia trachomatis* eri immunotyypit kuin tavallisen klamydian.
- Uusi muoto: oireeton, vähäoireinen tai runsasoireinen peräsuolentulehdus MSM-potilailla. Voi sekoittua tulehduksellisiin suolistosairauksiin
- Diagnoosi: genitaalialueen/peräsuolen tikkunäytteen tutkiminen nukleiinihaponmonistustestillä (CtrNhO)
 - *Chlamydia trachomatis*, LGV, nukleiinihappo [kval], jatkotutkimus 21063-CtJtNhO
 - CtrNhO-testiin lähetetty, positiiviseksi todettu tikkunäyte
 - Myös punktionäyte imusolmukemärästä mahdollinen
- Monissa laboratorioissa: jos miehen peräsuolen klamydianäyte positiivinen, lähetetään Helsinkiin LGV-tyypitykseen
 - Helsingin sp-polilla 13% kaikista rectumin posit. klamydia-näytteistä on LGV:tä
- Hoitona doksisykliini 100 mg x2 vähintään kolmen viikon ajan.

Ward ja Brunott. ANZ J
Surg 2021

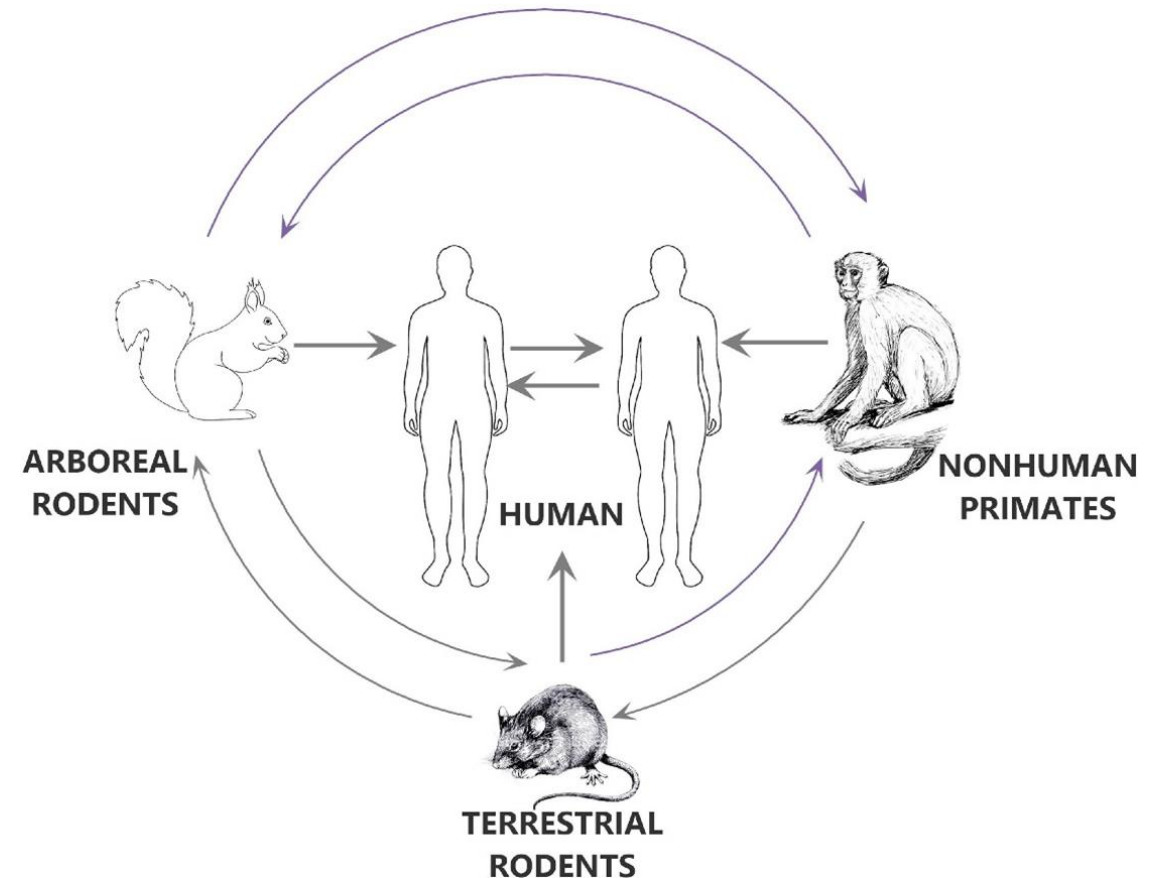
Mlakarym. Acta
Dermatovenerol Alp
Pannonica Adriat 2016

Apinarokko

Seksiteitse tarttuvissa oleva tauti
(sexually transmittable disease)

Apinarokko / Monkeypox

- Aiheuttaja orthopoxvirus, isorokon ja ontelosyylien sukulainen
- Todettu keski- ja läntisen Afrikasta ulkopuolella toukokuusta 2022 lähtien
- Tartunta vaatii yleensä tiiviin kontaktin
 - Suorassa kontaktissa sairastuneen ihmisen ihomuutoksiin ja pisaroiden välityksellä pitkään kestävässä kasvokkaisessa lähikontaktissa
 - Mahdollinen myös esimerkiksi vuodevaatteiden ja ruumiineritteiden välityksellä
 - Länsimaissa tartuntoja erityisesti miehillä, joilla on seksiä miesten kanssa (peräsuoliyhdyntät, suuseksi)

Apinarokko / Monkeypox

- Itämisaika noin 6–13 vrk (5-21(-24) vrk).
- Oireet kestävät tyypillisesti 2–4 viikkoa.
- Yleensä paranee itsestään.
- Voi aiheuttaa myös vakavan taudin.
 - Lapset, raskaana olevat, immunosuppressoidut
- Ensioireita voivat olla kuume, päänsärky, turvonneet imusolmukkeet, selkäkipu, lihaskivut, väsymys
- 1-3 vrk ensioireiden jälkeen rakkulamaista ihottumaa kasvoihin sekä käsien ja jalkojen alueelle, myös suun limakalvoille ja anogenitaalialueille (tartuntareitti!).
 - Suun rakkulat jopa ennen iho-oireita (Välimaa, Suom Hammaslääkäril 8: 50-51, 2022)
- Rakkulat kasvavat ja muuttuvat märkiviksi. Lopulta ne kuivuvat.

Apinarokko / Monkeypox

- Erotusdg: vesirokko, enterorokko, ontelosyylä, etenkin suun alueella HSV-infektio ja kuppa sekä lisäksi mm. ihon bakteeri-infektiot ja muista kuin infektioista johtuvat ihottumat.

Apinarokko / Monkeypox

(Left) Symmetrical erythematous maculopapular rash on back and upper arms, with areas of confluent erythema. (Right) Right tonsillar enlargement with an overlying pustular lesion and yellow-green exudate with slight deviation of the uvula

Apinarokko / Monkeypox

- Valvottava tartuntatauti
 - tartuntatauti-ilmoitus
 - tutkimukset ja hoito potilaalle maksuttomia
- Tutkitaan Tyksin yhteispäivystyksessä ilmaeristys huoneessa
- Jos epäily herää terveyskeskuksessa tai avohoidossa
 - Terveyskeskuksen, muun lääkäriaseman tai muun päivystyksen lääkäri ottaa yhteyttä TYKSiin.
 - Potilas odottaa konsultaation ajan vastaanottohuoneessa
 - konsultoidaan virka-aikana suoraan infektio lääkäriä (Sairaalahygieniayksikön konsultaatiopuhelin p. 02 313 3598) ja päivystysaikana päivystyksen vuorovastaavaa (p. 02 313 8840)
- Käytettävissä PCR-testi: tikkunäyte tai kudospala
 - 15392 -PoxPAK
 - Osatutkimukset -PoxNhO, -PoxVi ja -VirEm
 - Erityisohjeet ottamisesta ja lähettämisestä!
- Rokotukset Suomessa alkaneet (ensimmäisinä riskiryhmät, altistuneet)
 - Varsinais-Suomen alueen apinarokkorokotukset keskitetään Turkuun Mäntymäen terveysasemalle

Satiaiset (phthiriasis)

- Täitä
- Tartunta seksikontaktissa tai vuodevaatteista
- Oireet 1-3 viikkoa tartunnasta
- Punertavia puremajälkiä ja voimakas kutina genitaaliseudun ihossa
- Saivareet = satiaisen munapusseja karvoissa.
 - tiukasti kiinni karvoissa
 - pysyvät kiinni vielä pitkään onnistuneen hoidon jälkeenkin
- Hoitona käsittely permetriinishampoolla (reseptivapaa) tai silikoniyhdisteillä (useita valmisteita), joissa monissa mukana mineraali- tai muita öljyjä.
 - Saivareiden mekaaninen poisto esim. pinseteillä nyppimällä, tarvittaessa lisäksi sheivaus

Nykyään voivat esiintyä myös rintakarvoissa, kainalokarvoissa ja silmäripsissä.

Yao ym. Sex Transm Dis 2022

Mistä lisätietoa?

- Jos Seksitautien Käypä hoidon tiedot eivät riitä: IUSTI (International Union against Sexually Transmitted Infections) Europe suositukset!
 - Googlaa IUSTI Europe [taudin nimi englanniksi]
- Tyksin sukupuolitautilien poliklinikka (keskuksen kautta soittaessa sano, että olet terveydenhuollon henkilökuntaa, niin yhdistävät oikeaan numeroon)
- Terveysportissa Duodecimin ja Lääkärilehden ajankohtaisia artikkeleita, mm. kuppa, klamydia, tippuri, Mycoplasma genitalium, LGV, ...